هو الغفور الرحیم

الحمد لله والمنة که درین زمان بهار اقتران

کلیات

جامع الکمالات جناب مولوی ابو محمد عبد الغفور خان بهادر متخلص به نساخ

ڈپوٹی مجسٹریٹ و ڈپوٹی کلکٹر و سکرٹری نانک گنج ڈسپنسری و سکرٹری دسہرہ

انگلو ورناکولر اسکول و اکس افیشیو ممبر آف ملوچی ڈسپنسری و افیسر انچارج

آف سب ٹریزری و افیسر انچارج آف ابکاری و افیسر انچارج آف لاک اپ

و چیرمین آف دی روڈ سس ڈیپارٹمنٹ و سب رجسٹرار سب ڈویژن

نانک گنج ضلع ڈھاکہ موسوم بنام تاریخی

پیشکش اخوان

۱۲۹۰ ہجری

بحسن تصحیح و زیبا تطیر

در مطبع نامی گرامی منشی نولکشور بطبع مزین مطبوع گردید

هو الغفور الرحیم

الحمد لله و المنة که درین زمان بهار اقتران

کلیات

جامع الکمالات جناب مولوی ابو محمد عبد الغفور خان بهادر متخلص به نساخ
ڈپوٹی مجسٹریٹ و ڈپوٹی کلکٹر و سکرٹری مانک گنج ڈسپنسری و سکرٹری و ممبر
انگلو ورناکولر اسکول و اکس آفیشیو ممبر آف ملوچی ڈسپنسری و افیسر انچارج
آف سب ٹریژری و افیسر انچارج آف ابکاری و آفیسر انچارج آف لاک اپ
و چیرمین آف دی روڈ سس ڈیپارٹمنٹ و سب رجسٹرار سب ڈیویژن
مانک گنج ضلع ڈھاکہ موسوم بنام تاریخی

پیشکش اخوان

۱۲۹۰ ہجری

بحسن تصحیح و زیبا تسطیر

در مطبع نامی گرامی منشی نولکشور بطبع مزین مطبوع گردید

فہرست نسخہای کلیّات ہذا

تقریظ کلیات نساخ رشحۂ قلم محمد انوار حسین صاحب تسلیم سہسوانی

حمد و ثنای بیحد و حد و سپاس و ستایش لا تحصے و لا تعد کا سزاوار خالق کبریا ہے کہ جسنے اپنی
قدرت کاملہ اور حکمت بالغہ سے ہیجدہ ہزار عالم پیدا کیا ہے ۔ ادنی سی ادنی یہ اوسکی عزت جلیل
و عظمت جزیل ہے کہ ہر ذی روح اوسی کی طاعت و اطاعت مین محو تسبیح و تہلیل ہے ۔ نعمتین اوسکی
بزرگ ہین رحمتین اوسکی سترگ ۔ الا سب نعمتون مین اعلا اور سب رحمتون مین بالا ظہور سرور عالم
احمد مجتبی محمد مصطفی علیہ الصلوۃ و الثنا کا ہے کہ جنکو اکثر اپنے نامون کے ساتھہ فرقان حمید مین یاد کیا ہے
ختام خاتمہ نبوت کو آپ ہی کے خاتم سے مزین و مکمل فرمایا آپ ہی کا مرتبہ تقدم آیۂ قدسی لولاک
لما خلقت الافلاک سے بڑہا یا منقبت آل اکرم افزون حوصلۂ تحریر سے محمدت اصحاب معظم زاید حد تقریر سے
یہان سکوت عین گویائی ہے اور گویائی ہرزہ درائی ۔ اسکے بعد بندہ کمترین انام تسلیم سہسوانی
انوار حسین نام ۔ غیرون کے کام مین مثل شمع جی جلاتا ہے دوستون کو نوید روح پرور سناتا ہے
کہ کلیات لطف سمات و ذخیرہ فیض آیات ۔ من تصنیف لطیف و نظیف و تالیف شریف و منیف
بصر اوج فطانت ۔ ماہ سپہر رزانت مصباح کاشانہ فصاحت مفتاح خزانۂ بلاغت سیاح دامای
سلاست سیاح صحرای متانت ۔ نور حدیقۂ علم ۔ نور حدیقۂ حلم ۔ تمیمہ بازوی ہمہ دانی ضمیمہ مفہوم
خوش بیانی ۔ دیباچہ کتاب نازک خیالی خاتمہ صحیفہ رنگین مقالی ۔ مرصع زبان ملمع بیان
ناشر عدیم المثل ناظم فقید البدل ۔ کاشف اسرار معقول واقف استار منقول ۔ مولوی
ابو محمد عبد الغفور خان بہادر نساخ مطبع اودہ اخبار مین طبع ہوا اوسی وا قاصی
[illegible] ہوا ۔ کتاب بے نیاز ہے تعریف سے مصنف مستغنی ہے
توصیف سے ۔ جس بشر کو کچھہ بھی علم سے راہ ہے خوبی کتاب و فضیلت مصنف سے آگاہ ہے
پس کاغذ سفید سیاہ کرنا محض فضول ہے تکلیف دہی خامہ و آمد لاحصول ہے جب کتاب
اپنا حال اپنے زبان سے فرمائے پھر کوئی دیوانہ ہے جو بیٹھے بٹھائے قلم اوٹھائے ۔
کون ہے جسکو محبوب محجوب مطلوب نہین کون ہے جسکو سیر اس دریای فیض کی مرغوب
نہین ۔ اس کلیات مین وہ ش کتاب ہین اپنے اپنے محل مین لاجواب ہین ۔ تعریف

اس عشر کے ہر عُشر اس مرتبہ متجاوز ہے کہ قلم و زبان اداے عشر عشیر مین عاجز ہے
اگر عشر لکھون ظاہراً رندانہ مشربی ہے اور اگر عشر سمجھون باطناً بے ادبی ہے۔ ہر عشر
مانند عُشر مملو خوبی ہے بے تعداد ہر نکتہ اس ذرہ کے حاصل زیب دہ نہ خداداد یہ وہ
دہ دہی کامل عیار ہے خیال دہ پنجی اس رہگذر سے برکنار ہے۔ اگر راقم صنوبر آسا
صد دلہ ہوتا البتہ انجمن سخن مین دہ کلہ ہوتا۔ واقعی یہ مقام نہین ہے وہ ما دہ زدن کا بلکہ
نفس معنی مین محل ہے دہ انگشت بدندان گرفتن کا۔ المختصر حضرت ناسخ مستثنای زمانہ
خوش گوئی مین یگانہ ہین۔ علم کی آپ کے دم سے رونق و جلا ہے شاعری کی آپ کے نام سے
نشو و نما ہے۔ کشور نظم مین ڈنکے بجائے ہین۔ قلمرو قلم مین سکے چلائے ہین۔ صاحب تصنیف
و تالیف مین متقدمین کے ہم ردیف ہین۔ پاکیزگی زبان سبحان اللہ نازکی خیال واہ واہ۔
نشست الفاظ و صفائی بندش کے قربان اچھوتے مضامین کے صدقے دین و ایمان شعر و سخن جلا
محبون کی ترکیبون مین شوخی خوبون کے استعارے بلا انگیز کنائے آفت خیز خدا کا شکر
و احسان کہ یہ کتاب فیض عنوان اسرع اوقات مین بات کی بات مین۔ کمال خوبی کے ساتھ
عمدہ اسلوبی کے ساتھ مثل جان قالب طبع مین آئی مشتاقون کو صورت دکھائی ہمیشہ
اس مطبع فیض مطلع علم منبع عالم مرجع مین۔ جو کتاب معنی مین نایاب ہوتی ہے اور صورت مین
عنقا کا جواب ہوتی ہے۔ بعون و صون خالق آسمان و زمین و بہ انعام عام حکیم حرف و لفظ
جلوہ تحریر گداز طبع دکھاتی ہے شیدائیان شاہد سخن کو لبھاتی ہے۔ اگر کتب مطبوعہ مطبع
سابق و حال کا نام رقم مین آئے تو ایسی ہی دوسری کتاب فہرست کی تیار ہو جاے۔
اب سخن پیمائی سے منہ موڑتا ہون طبع سے رشتہ جوڑتا ہون۔ فقرہ۔ کلیات ناسخ والا
۱۲۹۱ھ

دیگر شمیری ناسخ
۱۲۹۱ھ

قطعہ تاریخ

کتاب ہمایون ناسخ شاعر	چھپی جب بہ افضال یزدان قادر
سخن طبع کا ذکر تسلیم آیا	کہاں ہم نے چھاپی بہت خوب نادر

۱۲۹۱ھ

هو الغفور الرحیم

من الشعر لحکمة

الحمد للہ والمنہ کہ منتخب رباعیات نساخ موسوم بنام تاریخی

بحسن تسطیر و زیبا تحریر بتصحیح تام در زمان مسرت انجام

در مطبع منشی نولکشور طبع مطبوع گردید

بسم الله الرحمن الرحیم

رباعیات

ردیف الالف

یارب شده ام تبه بیامرز مرا
شد روی دلم سیه بیامرز مرا
دردا که بجز گنه نکردم کارے
بخشنده هر گنه بیامرز مرا

وله

گستاخ نگاه بدر یار بیا
سر را چه زنی بر در و دیوار بیا
محروم مشو ز جوشش رحمت عام
گر نیکینی و گر گنهگار بیا

در صنعت مکرر و ذو قافیتین

از وحشت دل که هست صحرا صحرا
اشکست روان ز دیده دریا دریا
از سوزش دل چه بر نگارد خامه
این چوب خشک را چه یارا یارا

ولہ

بوی خوش وصل در مشام ست مرا / انجم یاور فلک بکام ست مرا
می نوشم و وداع هجر از دل شویم / دلبر به بر و باده بجام ست مرا

ولہ

آگاه نئی ز درد پنهانی ما / ور موجهٔ آب اشک طوفانی ما
کردست سبک نجشیم قاتل بارا / نساخ بقتل گه گران جانی ما

ردیف بای موحده

شد سجده به پیش بت نمازم یارب / برباد شد این عمر درازم یارب
عفوم نکنی و گر پناهم ندهی / ای وای کجا روم چه سازم یارب

ولہ

باشد که شود حصول مطلب امشب / وارسته شوم ز دین و مذهب امشب
نساخ چه گویمت که بر دل پیداست / حالی عجبی ز شور یارب امشب

ولہ

در دل اگر او دمی نشیند چه عجب / این خانهٔ پاک را گزیند چه عجب
از مهر و حیا بحال این عاشق زار / بیند چه عجب وگر نه بیند چه عجب

ولہ

بربود دلم حسن کمال غبغب / فرسود تنم عشق جمال غبغب
نساخ لطافتش بحیرت انداخت / این دانهٔ سیب ست که خال غبغب

ولہ

از مسکن رنج عیش و عشرت مطلب / وز طالع خفته خواب راحت مطلب
نامید به بوت براج شاهی آن حور / در چاه جحیم عیش جنت مطلب

ردیف باے فارسی

در زیر سپهر کهنه دیوار مخسپ　　غافل ز فریب چرخ خونخوار مخسپ
در خواب سفر ضرر نهان می باشد　　نساخ نگاهدار هشیار مخسپ

ردیف تاے قرشت در نعت

ای لعل گران بها علیک الصلوات　　ای گوهر با صفا علیک الصلوات
از مهر خودت بر دل من مهری زن　　ای خاتم انبیا علیک الصلوات

وله

وین عارض گلفام گل گلشن تست　　وین زلف سیاه سنبل گلشن تست
هر لحظه که گرم ناله و فریاد است　　باشد دل من که بلبل گلشن تست

وله

ای نور مجسم چو رخت پر نور ست　　از جلوهٔ نور تو جهان معمور ست
شد گرد رهت سرمهٔ چشم خورشید　　هر سنگ رهت غیرت کوه طور ست

وله

سودائی آن چشم سیه کیست که نیست　　آشفتهٔ مژگان و نگه کیست که نیست
نساخ بزیر چرخ مانند کتان　　دل چاک از آن روی چو مه کیست که نیست

وله

ما را که سر مدح و ثنایت هوس ست　　اندیشهٔ ما فتاده در پیش و پس ست
تو که خود گفت خداے برحق　　لولاک لما خلقت الافلاک بس ست

در منقبت امیر المومنین حضرت عثمان رضی الله عنه

نساخ خلیفهٔ سوم عثمان ست　　او ماحی کفر و جامع قرآن ست

۱۱۹۰

داده بهشت سوسنش شرف ذی النورین را — او رونق الحیا من الایمان ست

ولہ

زین گنبد دلپذیر می باید رفت — زین گلشن بی نظیر می باید رفت
از بستن دل چه برکشاید اختر — زین خانه چو ناگزیر می باید رفت

۱۲

در صنعت ارصاد

در دهر بود باعث حشمت دولت — سرمایهٔ آبرو و عزت دولت
تدبیر مکن برای دولت نساخ — حاصل نشود بغیر قسمت دولت

در صنعت ارصاد و زبان در بیت

نی ناله نه آه جگری می بایست — نی تیشه و در راهبری می بایست
از مهر بتان که بندهٔ سیم و زر اند — نساخ بدان سیم و زری می بایست

ولہ

چون ابروی او بدست شمشیر گرفت — ملک دل عشاق بتدبیر گرفت
آئینه چو دید محو حیرت گردید — حیرانی با نقش تصویر گرفت

ولہ

ای طرز خرامت که برین منوال ست — هر نقش قدم بصورت تمثال ست
هر خضر رهی که دید رفتار ترا — چون سبزه بزیر قدمت پامال ست

در فخریه

اقلیم سخن که زیر فرمان من ست — خاقانی شیروان ثناخوان من ست
نقش دل قرطاس بود هر حرفم — این خامه بدست من ز باندان من ست

ولہ

نساخ نصیب ماست عیش و عشرت — لطف شب وصل یار و خواب راحت

از بوسه آن دهن لب ما نمید
هر معنی اهمت علیکم نعمت

ولہ

نساخ بدهر عاشقی پیشهٔ ماست
مملو ز می عشق رگ و ریشهٔ ماست
این داغ فراق در دل صافم نیست
بین جلوهٔ آفتاب در شیشهٔ ماست

ولہ

این نالهٔ من که بی اثر افتاده است
یارب بزبان هر بشر افتاده است
وین دل که بغم بچکه خون ماند
مانند سرشک از نظر افتاده است

ولہ

نساخ کشیده ام برنج و راحت
سختی غم بتان بقدر طاقت
از سنگدلی این بتان کافر
بر من شده حل معنی ثم قست

ولہ

در سردی آه سر در سر ما بگذشت
در گرمی اشک گرم گرما بگذشت
احوال غم فراق جانکاه مپرس
نساخ چه گویمت چه بر ما بگذشت

ولہ

این قصهٔ درد و غم نمی باید گفت
این حالت پر الم نمی باید گفت
با غیر چه حاجت ست گفتن ز فراق
نساخ بیار هم نمی باید گفت

ولہ

شد طالع تو ز گردش گردون پست
بازت نه بهر روز وصال او دست
حرف شب وصل با دل خویش بگو
نساخ چو ذکر عیش نصف عیش ست

ردیف ثاے مثلثه

نساخ بقتل گه رسیدیم عبث
وین شربت مرگ خود چشیدیم عبث
نگرفت چو خون ما گریبانش را
صد حیف بخاک و خون طپیدیم عبث

ردیف جیم تازی

هستم بعصا ز ضعف و پیری محتاج — تیر غم و درد را دلم شد آماج
چون پنبه سفید گشت موی سر و تن — شد قد خمیده ام کمان حلاج

ردیف جیم فارسی

ای دل بخیال زلف خمدار مپیچ — با بخت سیاه شانه زنهار مپیچ
سر رشتهٔ عقل و هوش از دست مده — هرگز بغم طرهٔ طرار مپیچ

ردیف حای حطی

در آرزوی نگار بودم تا صبح — در خواهش وصل یار بودم تا صبح
صبح آمد و نامد آن مه وعده خلاف — نساخ با انتظار بودم تا صبح

ردیف خای معجمه

برگردد اگر فلک بکام نساخ — در گیرد اگر جهان کلام نساخ
هیچ است یقین بدان اگر ننویسند — در زمرهٔ عاشقانت نام نساخ

وله

تو شوخی و هر دو دیدهٔ کافر شوخ — هر عشوه و غمزه و نگه نیز شوخ
عشاق ترا بجان خریدار شدند — می تیز پسند آید و دلبر شوخ

ردیف دال مهمله

در منقبت امیر المومنین حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه

سر حلقهٔ اصفیا ابوبکر بود — تنویر رخ صفا ابوبکر بود

از صدق خودش یافت خطاب صدیق / ای صاحب مصطفی ابوبکر بود

[illegible]

وله

دنیا مطلب موشت می دانند / عقبی مطلب مخنث می خوانند
مولا طلب و براه مولا می باش / کاین سخت بهیت سالکش مردانند

وله

نی حیله و نی مکر و دغل می باید / نی علم مذاهب و ملل می باید
نساخ بشنو که بهر آمرزش خلق / در حضرت حق حسن عمل می باید

وله

این سیر فلک ظلم نهانی دارد / زان خوف بدل طفل و جوانی دارد
نساخ ز فتنهٔ زمان بی خطرم / این رسم قدیم خط امانی دارد

وله

امروز که روز عید نوروز رسید / در دهر بهر طرف گل عیش دمید
زلفت سیهست که تا بپای تو رسید / دل گفت که روز و شب برابر گردید

وله

کوی تو بخلد جاودانی ماند / روی تو بمهر آسمانی ماند
نقش قدمت چو روی خوبان باشد / یا بیت صنما بدست مانی ماند

وله

گل در غم روی تو قبا را بدرید / سنبل ز خم موی تو بر خود پیچید
شد غرقه خون لاله ز رنگ رویت / چون سرو قد تو دید آه بکشید

وله

دلبر چو ز رخ نقاب بر اندازد / آتش اندر دل قمر اندازد
چون وقت سحر مقابل مهر شود / تیغش بنماید و سپر اندازد

وله

[illegible]

مرغوب دا

دل خون ست ز غازه کو بروی تو رسید — صد چاک ز شانه کو بموی تو رسید
زین هر دو مرا کشنده تر افتاده — آن عاشق تازه کو بکوی تو رسید

وله

گستاخ بکلبه ام که جانان آمد — در کالبد مرده من جان آمد
در مستی وصل شد برابر شب و روز — خورشید جهانتاب بمیزان آمد

وله

عاشق بفغان و گریه شغلی دارد — معشوق بناز و عشوه ربطی دارد
گستاخ بحیرت ست از خود رفته — هر کس بخیال خویش خبطی دارد

وله

این ناله زار کز فلک بر گذرد — وین آب روان گریه کز سر گذرد
باید که اثر کند بر آن سیر جسم — تا بو که ز جرم عشق خود در گذرد

وله

دل در غم او که هر نفس می نالد — بر ناله زار من جرس می نالد
آن بلبل غمزده درین باغ منم — کز بیکسیم مرغ قفس می نالد

وله

از ناله شعله زن فلک می سوزد — وز آه شرر فشان ملک می سوزد
هر دم بغم شمع رخت گریانم — از گرمی گریه ام پلک می سوزد

وله

گه اشک و گهی خون جگر می بارد — از شب غمم لعل و گهر می بارد
برخیز دعای وصل آن ماه بکن — گستاخ ز آسمان اثر می بارد

بزبان دری و ذو قافیتین

گر نام من سوخته جان بر گیرد — آتش بتن پیر و جوان در گیرد

با این همه سوز بین که گورم بکنار — افسانه چو یار مهربان بر گیرد

ردیف ذال معجمه

گر بوسهٔ آن سیب زنخدانست لذیذ — دشنام هم از آن لب خندانست لذیذ
دل سیر نمی شود و بر لحظه خورد — انگیز هم تو ز شیرهٔ جانست لذیذ

وله

گر حالت گریه شد رقم بر کاغذ — چون دیدهٔ عشاق شود تر کاغذ
در سوز دل خویش نویسم نسخ — آتش نفکند بنیه نمط در کاغذ

ردیف راے مہملہ

له — در منقبت امیر المومنین حضرت عمر فاروق رضی الله عنه

گر بانست ستم ز تیغ ابروی عمر — خندد از تیغ [illegible] در داد از روی عمر
لشکر شکسته پشت کفر از جوشش — اسلام قوی ز دست و بازوی عمر

وله

هر قطرهٔ خوی بر روی پر نور گوهر — آب آب به پیش لولوی تر گوهر
انگشت حنائی ست چو شاخ مرجان — هر ناخن تمام صاف دلبر گوهر

در صفت بکر

ای ساقی گلبدن بهارست بهار — ای رونق انجمن بهارست بهار
برخیز و بیار آن می توبه شکن — بنخلے بحال من بهارست بهار

وله

از میکده ساغر شرابی من آر — یاقوت وشی لعل مذابی من آر
دل سرد شد از خمار تا گرم شوم — ای ساقی مهوش آفتابی من آر

ردیف زاے هوز

جز تو دگری دلم نجوید هرگز
جز در طلبت قدم نپوید هرگز
کی گوش غم روز بهست حرف باطل
نشنو ز سوای حق نگوید هرگز

ولہ

با تا به شوخ شنگ یار است هنوز
آن مستی و آن شرابخواری ست هنوز
موی سیهم سپید گشت ای نساخ
در دل هوس سیاهکاریست هنوز

ردیف سین

ای خسته ز زخمهای شمشیر هوس
اے سینهٔ تو هدف پی تیر هوس
زین دام بجز مرگ نجاتت ندهند
اے پای تو پای بند زنجیر هوس

ولہ

شد داغ دلم چو شمع فانوس افسوس
با من نشد آن نگار مانوس افسوس
افسوس بوصل یار هم دست نداد
نساخ کنار و بوس افسوس افسوس

ولہ

زیبنده بقامتم لباس اطلس
ز آشفتگیم جمع حواس افلاس
رانی ز شاعری که شد پیشهٔ من
زین هر دو قوی گشت اساس افلاس

ردیف شین منقوطه

تفتیش مکن ز دین و کیش درویش
از دست مده ادب به پیش درویش
نساخ مگو کلام گستاخانه
هشدار ز آه دل ریش درویش

ولہ

آزرده ز زلف آن بت کافر کیش
تا صید کند مرغ دل از شبکهٔ خویش

اشنه چو دید پای خندقش لرزید | خوش گفت کسی کرده خویش آید پیش

در صنعت تجاهل العارف است

شد ز آتش هجر دل سراسر آتش | یا مثل سپند ست دلم در آتش
یا قطره مے که بر سر شعله نهند | یا اشک کبابی که چکد بر آتش

ردیف صاد مهمله

در میکده کرد ساقی مهوش رقص | بگرفت سبو و ساغر و میکش رقص
آن رقص همی زند بجام آتش | ای دل بنگر است شعله آتش رقص

ردیف ضاد معجمه

از میکده ساغر و سبو بود غرض | وز آب شراب شست و شو بود غرض
نی نی غلط است آنچه گفتم گستاخ | آن ساقی مست و تندخو بود غرض

ردیف طاے مهمله

هر وعدهٔ تو عهد شکن بود غلط | هر قول تو زرا نه از سخن بود غلط
آن عهد وفائی که تو با من بستی | ای یار من و فدای من بود غلط

ردیف ظاے معجمه

از ناله و افغان دل زار چه حظ | وز گرمی این آه شرر بار چه حظ
تا ید بر من که حال زارم بیند | گستاخ با انتظار دلدار چه حظ

ردیف عین مهمله
در صنعت تکریر سه قافیه دار است

پروانه شمع یار پروانه شمع — دیوانه این بهار دیوانه شمع
پروانه صفت دل جهان سوخت که هست — افسانه آن نگار افسانه شمع

ردیف غین معجمه

جانم که بلب رسید ای یار دریغ — شد پیش نگاه من جهان تار دریغ
پرده ز رخ افگن و جمالم بنما — در نزع مکن شربت دیدار دریغ

در صنعت تکریر ۱۲ — وله

با من بکند وفا دروغ ست دروغ — بر بوالهوسان جفا دروغ ست دروغ
پیغام کز آن عهد شکن آوردی — ای قاصد با صفا دروغ ست دروغ

ردیف فا

در صنعت [illegible]

این عمر عزیز رایگان گشت تلف — جانم بغم و غصه ازان گشت تلف
در وصل و فراق گلرخان ای نساخ — سیم و زر و طاقت و توان گشت تلف

ردیف قاف

چون حسن بتان گشود بر من در عشق — دیدم رخ وصل یار رخ انور عشق
نساخ چو زخم زد بدل خنجر عشق — آنگاه عیان گشت بمن جوهر عشق

ردیف کاف تازی

از روی تو شد چو گل گریبانم چاک — وز موی تو شد چو شانه دامانم چاک
از پرتو جلوه جبین چو مست + — مانند کتان شد دل تابانم چاک

وله

نساخ ز اشک چشم نمناک چه باک — وز آتش آه دل غمناک چه باک

از دیده و دل که همدمان جا... / از مهر کمند یار همدمان چه باک

ردیف کاف فارسی

قلب تو چو شیشه و دل دلبر سنگ / بیهوده مزن شیشه و ساغر سنگ
از عشق بتان سنگدل دل بردار / بشاخ چرا همیزنی سر بر سنگ

ردیف لام در نعت

ای حسن جمال را ز رویت تکمیل / مثل تو ندیده چشم خورشید جمیل
محو رخ روشنت دل روشن ماست / زیباست که الجنس الی الجنس یمیل

وله

شد سر شکن فراق جانکاه وصال / هر چند که دارد عمر کوتاه وصال
گویند بد هر چیست خوشتر ز حیات / والله وصال ثم بالله وصال

ردیف میم

در حضرت تو گناهگار آمده ایم / از کرده خویش شرمسار آمده ایم
دانیم که بحر رحمتت در جوش ست / افتان خیزان و بیقرار آمده ایم

وله

نی تخت زمین نه تاج شاهان می خواهم / نی خاتم و نی مهر دلشان می خواهم
مهر تو بدل زمان زمان می خواهم / درد و غم تو جهان جهان می خواهم

در صنعت رجوع

در میکده کشتی شرابی دیدم / بر دوش هلال ماهتابی دیدم
آن کشتی و می نیست که دیدم ساقی / در خانهٔ قوس آفتابی دیدم

در صنعت لزوم

یعنی لفظ چون را به هر مصرعه لازم داشته

چون زلف سیاهیم بدوش تو رسیم | چون حلقه خمیده تا بگوش تو رسیم
چون مور سیه تلاش شکر داریم | چون خط بلب شکر فروش تو رسیم

ولہ

بی نور شده است گرچه روشن چشمم | بیکار شده ز کار دیدن چشمم
بخشای بمن بیا بکاشانۀ من | بین صورت آئینه همه تن چشمم

در صنعت تجنیس

چون من سر زلف یار در سر دارم | در حلقه بستگان او سر دارم
نساخ کجاست داغ سودا بسر | من شاه جنونم بسر افسر دارم

ولہ

در دل هوس بت فرنگی دارم | من خواهش وصل شوخ شنگی دارم
جانش بکجا دهم چو آید بر من | چون مثل دهانش دل تنگی دارم

ولہ

خواهم که بوصل بی نقابش بینم | در مستی باده بی حجابش بینم
از دزدی بوسه کام دل برگیرم | نساخ چو مست می نابش بینم

ولہ

تا چند بهجر ناله زار کشم | تا چند ز دل آه شرربار کشم
از کلک تصور پی تسکین نساخ | بر صفحهٔ دل نقش رخ یار کشم

در فخریه

نساخ بزمین شعر می دانستم | این طبع جوان رستم دستانستم

مرعوب دل

این صفحهٔ قرطاس سپر را ماند — این خامه من تیغ صفا را نستم

ولە

من هیچ نیم زبے بهروسا مانم — وانگی زند او نیست برد اما نم
بر صفحهٔ دهر نقش من بیکارست — نساخ نگر حرف غلط را مانم

ولە

در عالم اگر گناهگار نیست منم — وز کردهٔ خویش شرمسار نیست منم
عمرم بسر زلف بتان شد برباد — در دهر اگر سیاه کار نیست منم

ردیف نون

در منقبت اصحاب کبار یعنی چهار یار رضی الله عنهم اجمعین

چون چار کتاب بند نبی را یاران — تورات و زبور و انجیل و فرقان
نساخ چو انکار یکی زان کفرست — تو منکر هر خلیفه را کافر دان

ولە

واشق صفت عذرا بعذارت مفتون — با دیدهٔ لعقیقت و من از نیل افزون
بر لعل شکر فشانت شیرین فرهاد — بر گیسوی شیر رنگ تو لیلی مجنون

ولە

نساخ دلم کجاست در سینهٔ من — آئینه با صفاست در سینهٔ من
احوال جهان صاف عیان کرد دلم — این جام جهان نماست در سینهٔ من

ولە

شایان نبود برای بوسه مردن — این حسرت بوسه را نباید بردن
چون بوسهٔ آن دهن بخواهم گوید — روئے باید برای حلوا خوردن

ولە

سرها بگذشت و ما همانیم همان — گرها بگذشت و ما همانیم همان

ایچ

این روز و شب و سال و مه و شام و پگاه — بر ما بگذشت و ما همانیم همان

ردیف واو

محجوب حلب ز عارض انور او — ظلمات خجل شود ز موی سر او
گر هست روان بخش خضر آب حیات — آب است به پیش لب جان پرور او

وله

شبنم زده شد هر گل شاداب از تو — آب آب شده گوهر نایاب از تو
از داغ دلم خجل شده ماه از من — شرمنده شده مهر جهانتاب از تو

وله

ای آمدنت نیم شبی چیست بگو — هنگامهٔ صد طرب پی چیست بگو
دل برده و در پی جانی ورنه — این خندهٔ زیر لب پی چیست بگو

ردیف های هوز

چیستان

این لیل و نهار تا سفید است و سیاه — از زلف و قدت بجیرتم شام و پگاه
زلف تو دراز چون شب تار فراق — قد تو چو روز وصل خورشیت کوتاه

وله

عشق بت بدکیش به تنگ آورده — این داغ دل ریش به تنگ آورده
نساخ چسان گشاد کارم گردد — این زندگی خویش به تنگ آورده

ردیف یای تحتانی

دستنبه ۱۱

ای مرجع کل بحال زارم مددی — ای ختم رسل بحال زارم مددی
گر [illegible] شده ام — ای خضر سبل بحال زارم مددی

در منقبت امیر المومنین حضرت علی کرم الله وجهه

در گلشن اسلام بهارست علی — تابنده خور نصف نهارست علی
او مورد بل اتی و باب علم ست — نساخ خدیو ذوالفقارست علی

وله

در میکده دهر که مستم ساقی — از دست قدح بگیر و ستم ساقی
دی ساغر می شکست از من امروز — خم بر سر محتسب شکستم ساقی

بزبان دری

در صنعت تجنیس مطرف لاحق که در هر مصراع چهار لفظ وابند ازدارد
و بصنعت ترک اضافت نیز

داریم بتی خنده لبی خوش خوئی — نازک کمری سیمبری دلجوئی
خورشید وشی ماه رخی ای نساج — غنچه دهنی سرو قدی گل روئی

وله

در سینه من کینه ندیدست کسی — آئینه نما سینه ندیدست کسی
خیز پر تو حسنش که بدل می بینم — خورشید در آئینه ندیدست کسی

وله

گر حالت داغ زلف و زرم بینی — مانند شب سیاه روزم بینی
چون شمع شوی بحال زارم گریان — پروانه صفت اگرچه سوزم بینی

وله

گر در ره دوست گرد گردی مردی — سر تا پا گر صاحب دردی مردی
گر گرد زنان نگاه نگردی مردی — هر مرد نگویدت که مردی مردی

وله

از تاب خمار من بتابم ساقی + — وز آتش تشنگی کبابم ساقی

بی صبر و بیقرار و بیتاب بده		قربان توجه شد ایم ساقی

ذو قافیتین

در دہر اگر عاقل و فرزانہ شوی	وز ہر دو جہان غافل و بیگانہ شوی
بے معرفت خداے برحق نساخ	مثل قصص باطل و افسانہ شوی

تاریخ

در صنعت توشیح کہ از اول حرف مصرعہاے این رباعی یعنی حرف خا و را و غین و با یک تاریخ دیگر بر می آید

خواہم رباعی چو عیان مے خواہے	رنگ رخ تاریخ نہان میخواہے
غوری کن و مرغوب دل ای فکر بگو	بشمار اگر سال روان میخواہے

تقریظیکہ اعلم علماے زمان و ابلغ بلغاے دوران مخدومی مکرمی جناب مولوی محمد نجف علیخان صاحب مولف سفرنگ و ساتیر و دری کشاد وغیرہ نوا نزبان دری رقم فرمودہ

سخن آفرین خداوند را سپاس کہ سخن را گوہر تابانش داده زاده خردش نام کرد و گفتار را زنجیرہ نگران نارسانده چہرہ گزارش مہر خوان فرمود خردی دریاکش را از رازش این فروزان تاب خجستگی بگوہر نہاد درو ہمای پاکان را بتاب این درخشان خشید کہ بزرگی ارشش و فرازین جہم باشد درخشش با رہبر گرہ ہمانا رج این گوہر درخشان را از خورشید کہ سخن باشد کہ یار در سخت و بہاے این فروزان بہرمان ہمایون تراز نا ہید کہ اندازه تواند گرفت خرد را ستوده فرزندیست کاشانہ فروز دریاکش را نموده ست بہر نیک ره نشین اش فراز تر از انگارش فرزانه دریابشان

پایه ایشان آنسوی دریابش برگزیده انشان در همچو کنون پنداریان
نارسا اندیشه را به بن بود آن رسیدن توانش کجا و سخنوران دیان نادر
دریاب را بدر رسیدن آن دانش همه نارسا فرهنگیان همه
یکالیوگی هوشیان سراسر بدر ماندگی برآمد گاهش کس ندانسته
درآمد جایش کس را باندیشه درنگذشته نخستی آسمان زازادن گاه او
دانند + و باز از تنگی آسمان و فزونی این یزدانی دهش بخود درمانند + برخی فراز
تراز سپهران سپهر نشیمن اش فرانمایند + و سپیدش با نگارش گشاده
بیجای زبان نارسایی خودشان برگشایند + گروهی دل دانشوندان
فرامش گاه این آسمان خرام پندارند و گوش دیرگان را فرودگاه بیانه
برشمارند + و برهم ابند که این فرازین گوهر نشیمن پیکر از فرازتر سپهران
سپهر می آید و در دلهای هشیمندان تابان درون بار می گشاید
بنشاد خواست روان گویا پای بخرام گشاده زبان را نشیمنی برگزیدن
می خواهد و باز از گشن خرامی درین خجسته نشیمن هم درنگ ناکرده بیاری
بادلنواز خامه بنامه در می آید و روزگاران روزگار دران سزیده آرامش
گاه بخواب آز درنمیشد و هر گاه خرد پژوهان دیدنش پژوهند دیده از
خواب گشاده بشگرف ادا دلربائی سماز و جانفزائی آغاز کند و همین
درپایشان از درین باره گفتار بیست و بها نارایی براستی گشاده اند هر گذارند
که این همین آفرینه فرزیندانی ست که بفرزانه بود و دانا خدا از فرازستان
نشیب سار رسیده در وی گفتار نخستین پیکر اوست + و برونی بادلنوا
پیکران پیکر نیس بدوگانه پیکر بیدائی درآمده پیکرپرستان را دیده دیابش باز
می گشاید زبان ستودگان [illegible] این اندیابی نخستین ست و خامه نگارش [illegible]
[illegible] پیامی [illegible] سپاسی [illegible] این [illegible] پیامی زاست گذار
[illegible] آرامی [illegible] رسانی گردد + گفته

این همه سرود جز این نتوان بود که آنچه زبان را از و بهره است و هر چه گوش را
از و بخششی پیکران خجسته یزدانی وخشش نیست که از زیبایی و پیکر همه پیکران و از
نمایش و بویه ایشان همه یکسو و انباغ آن چیزی است که کس نداند از شگافان
دیگر سخنی جز این بلند کشیده بازنمود آنرا از نخچیره دراز کرده اند نگه به تنگی
هنگام و بیم دل گرفتگی شنوندگان بکوتاه کردن آن در از سرود نمایه از آن
باز می کشایم سراسید که این همایون سروش مهین آفریده از سروشان
نخستین زده است که هرگاه دلهای خردمندان از زنگ آز یالوده
می گردد و از تیرگی سوگیش یالوده می آید این همایون فرشته سر انجام
دران فروغی می افکند که به پرتو آن روان همه درخشش بازو درآمدش سرانجام
تاب زار می گردد و دران انبوهی فروغ و فراهی درخشش خجسته پیکران
بنا شمرده روشنها که یکی بدیگری از آلایش ناسته نمی شود و بیشاد نگاه بیدای
جان فروز می گردند پس این خجسته پیکر و همایون نمایه را سراسیدگان سخن
نام گزارند و از گشایان بزین با دلو ابر گزارند و افزون از این درین باره
گفتارهاست که نامه برنتابد و خامه از گنج ولش همه در رود اشو دل آذرین
نگسستن دراز نخچیره بیرونی گفتار بر گویم که بایستش دید از نیرنگی بن بود
این مهین سروش نگه فریبی پیکرش که هزاران هزار سروش ول بود دل
خوشنودیون را با نفرین نیست شماره کس نتواند گرفت که از
نا آغاز روز یکه هستی پدید آمد تا هنگامی که این خجسته نگار بسته می گردد
مهین سروشان سخن پرگزار ناشمرده نامها نگار بسته و از اندازه در گذشته
نگاشته ها برنگاشته اند این فروزان گوهر گاهی به شناخته پیکری هستی فروز
شد اگر سخنوری به پیکری نگارش بر می بندد و سخنور دیگر به پیکر خجسته تر از
نخستین هویدا می جا می سرایش می کشد چنانکه درین روزها تمیز قف
فرسیده هوش خردی را ز گستاخ فروخته گوهر دانش آرا سخنور با خجستگی نژاد ب

فروزان درون با فره و فرتاب بینیان را یادگار پیمیان را آمرزگار
گشاده زفان رشته سخن بر بند تابان درون هشومندان هشومند مولوی
ابو محمد **عبد الغفور خان بهادر نساخ** ڈپٹی مجسٹریٹ و ڈپٹی
کلکٹر ضلع سراج شاهی که یزدان به ارزانش دل خواسته آرزوهایش جاویدان
بفرمان داراد شگرف کاری سخن را کارنامه بر نگاشت جاودورش گفتار
را نامه نوشت بر دل تابیده خودش را همایون پیرایه پیکری باد نوا
برکرده خرد خدیوان را روشنی بدل افزود دانش پیسجان را جان بفروغ
داد سخن را پایه بر فرازشید گفتار را سرمایه ارجمند فرمود چار سوی هند بار
را به آوازه خودش پر آمود از لب فرازیان آفرینها شنود خردش
ستایشگر آمد جهانش آفرین خوان شد نخستین بار دو زفان شگرف
روش سخن هویدا کرد و دیوانی به ستودن سزا به نخواسته روشی
سرایش را ارمغانی فرمود و اکنون بیاری و دالوییه برستوده چهار را
پیکر بند گردید فرازیده گفتارش را فروغ دل تابیده خرد را
ره آوردی ساز گردید ها تا خجسته کارنامه ایست که سخن آموزان را
آمرزگار است و دانش پیسجان را رهبر راستکار فرازین نامه خودش
که در خوری گفتار ستوده آئین است بدین همایون پیرو و رهبری
و فرنودی گردید آنسان که فرازین دبستان در پذیرفتش تا چار
شدند و دانشان فروزان درون بفرازش مایه این واژ سخن
خستو آمدند. اگر بختی از تیره چشمان دیده و دل بتاریکی و کوری داده
از تابش این فروزان هور دیده باز کشادن نیارند. زیانی بکار نه دارد
و افزونی فروغش را کاهش نمی آرد. چه شپره اگر فروغ هور شید نه بیند
جهان تابانیش بکاهش نشان نه پذیرد. خورشید همان خورشید است
نادیدن کور چشمانش از خورشیدی بیرون نمی کند. همانا از تار ساے

بلند و بزرگ
بخشنده
قانون ۱۲
مخلص
۱۲
۱۲
۱۲

بفیض آن گوهری تراوست که تاب دیدن فروغ ندارد، وشاگرد ستائیش خورشید نگرستن در گوهرش نبوده نیروان هست وبود جهان فروزپیدا آورشب از روز این مهر خاور دانش وخرد را بروشنی هرگونه کام جاویدان جاوید گیتی افروز دارادبراج

قطعهٔ تاریخ ترتیب این نسخهٔ مرغوب دل چکیدهٔ خامهٔ بلاغت ختامهٔ منشی سعد الله معروف بعلیجان هوگلوی متخلص به منحور شاگرد رشید مصنف

شد مرتب رباعی لستاخ	گشت روح خیام مدح سرا
سال فصلی نوشتم ای منحور	سخن لاجواب وهوش ربا

قطعهٔ تاریخ ریختهٔ قلم فصاحت رقم مولوی عصمت الله باشندهٔ بندوه ضلع برودان متخلص به لسنخ شاگرد رشید مصنف

رباعی لستاخ گشته مرتب	گز وی فیضیاب ست هر دوست ودشمن
پی سال ترتیب این نظم زیبا	نوشتم لسنخ سخنهای روشن ۱۲۸۲ھ

قطعهٔ تاریخ رقم زدهٔ کلک گهرسلک منشی مصطفی حیدر بنارسی متخلص به حیدر شاگرد رشید مصنف

رباعی استاد چون جمع گشته	گزینست پر نور طور معانی
بگو حیدرا سال فصلی وهجری	صحیفهٔ سفینه ظهور معانی ۱۲۷۳ف ۱۲۸۲ھ

قطعهٔ تاریخ من مولوی سید رضی الدین محمد الهابادی الاصل ساکن بست وچهار پرگنه متخلص

به نیسان شاگرد مصنف و مولوی عصمت [illegible]

شد جمع رباعیات نسّاخ	در ساعت فرخ
هستی چو بفکر سال فصلے	نیسان بر گو عروس [illegible]

قطعهٔ تاریخ از مولوی سید فتح علی عرف وحید الدین احمد الٰہ آبادی الاصل ساکن بست و چهار پرگنه متخلص به کیوان شاگرد مصنف و مولوی عصمت الله راسخ

چون جمع شد رباعی استاد شاعر [illegible]	چون باغ تمله [illegible] من گشت باغ
گل گل شگفت غنچهٔ دل [illegible]	تاریخ او بگفت چه بنیاد چار باغ

خاتمة الطبع

یزدان را سپاس و سخن شناسان را مژده که رباعیات سخن فهم و سخندان نساخ تخلص منشی عبد الغفور خان صاحب که نام تاریخش مرغوب دل و پیکر شواهد مضامینش محبوب دل معنی شناسان است بماه اکتوبر ۱۸۷۴ع مطابق ماه رمضان المبارک ۱۲۹۱ هجری در مطبع نامی منشی نول کشور صاحب

مقام لکهنو تقالب طبع در آمد فقط